

2018 – en oversigt over dansk kirkeliv

Af Kurt E. Larsen

Årets ord blev »hvidvask«. En hel række skandaler i årets løb afslørede en hensynsløs grådighed på forskellige niveauer i det danske samfund. Ordet hvidvask gik særligt på en stor hvidvaskningssag i Danske Bank. En række kirkelige organisationer overvejede at skifte bank, fordi de ville stå fast på deres kristne og humanitære værdier (Kr. D. 26/9). Et enkelt menighedsråd tog konsekvensen: Ifølge Midtjyllands Avis kunne Alderslyst menighedsråd ikke forsvare at benytte et pengeinstitut, der kørte med den politik, som det så ud til, at Danske Bank havde gjort. Når man skulle vælge en ny bank, ville man se på den pågældende banks etik og moral.¹

Professor i socialvidenskab Jørn Henrik Petersen, der bl.a. havde udgivet en bog om Luthers sociaetik, skrev i et tilbageblik på året 2018, at griskhed, grådighed, hvidvask og svindel i den grad havde optrådt i medierne. Finansfolkene havde intet lært af finanskrisen: »Måske skal de i skole hos gamle Luther, og de kan såmænd godt tage størstedelen af befolkningen med« (Kr. D. 29/12).²

Religion i Danmark

Folkekirken og dens medlemmer i tal

Medlemstallet i folkekirken falder jævnt i disse år. Pr 1/1 2017 var 75,9 % medlemmer af folkekirken, og det faldt til 75,3 % ved indgangen til 2018. Ved udgangen af året var medlemsprocenten faldet til 74,7 %.³ Lavest i Tingbjerg sogn, hvor kun 14 % var medlemmer af folkekirken (Weekendavisen 2/3). I 2017 blev 7.837 personer over 1 år meldt ind i folkekirken, mens 15.318 meldte sig ud, hvilket var en anelse færre indmeldte, men væsentligt færre udmeldte end året før.⁴ I 2018 fortsatte den for folkekirken positive tendens, idet 8.670 ind-

1 www.mja.dk

2 Oversigten bygger primært på kirkeligt stof og debatter i landsdækkende aviser og de vigtigste kirkelige blade og tidsskrifter. Mange oplysninger må og kan i dag opledes på hjemmesider fra folkekirkelige organer og kirkelige foreninger. De steder findes der kun sjældent nogen kirkelig og teologisk debat, idet denne i stigende grad finder sted på Facebook og lukkede internetfora. Herfra citeres der ikke.

3 www.km.dk

4 www.km.dk

meldte sig i folkekirken, mens 9.699 meldte sig ud, så tallene var ved at nærme sig hinanden.⁵

En faktor i den procentvise tilbagegang var det voksende antal mennesker med udenlandsk baggrund. Når det gjaldt folk med dansk oprindelse, var medlemskabet 86 % (Kr. D. 18/1). Det blev diskuteret, hvor stor tilbagegangen for folkekirken egentlig havde været for de såkaldte etniske danskere. Sognepræst Christian Langballe (folketingsmedlem for Dansk Folkeparti) angav, at tilbagegangen siden 1989 kun havde været på 3 %, hvis man kun så på etniske danskere, mens Teologisk konsulent Karen Marie Leth-Nissen anslog, at regnestykket var vanskeligt, men anslog en tilbagegang på 5-9 % på de tre årtier (Kr. D. 6/7).

Konfirmationen af de unge mennesker i 7. eller 8. klasse havde været udsat for betydelige forandringer i forbindelse med skolereformen. En dokumentationsrapport blev udgivet af Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter under titlen: *Slår fundamentet revner? Nye vilkår for folkekirkens konfirmationsforberedelse efter folkeskolereformen*.⁶ Rapporten viste et område i opbrud: Timerne flyttedes oftere end før til blokke på sene og ubekvemme tidspunkter, hvor eleverne var trætte (Præsteforeningens Blad, 937). Biskop Elob Westergaard, Ribe, indrømmede, at situationen var blevet kompliceret. Selvom han var imponeret over præsternes evne til at navigere og se nye muligheder, opfordrede han alle gode kræfter til at stå sammen om at løse udfordringerne – også lokalt at tænke på, hvordan man i menighederne i højere grad kunne knytte bånd mellem konfirmanden og den lokale kirke og præst (Kr. D. 28/2). Ikke desto mindre steg andelen af unge, der valgte konfirmationen til, fra 68 % i 2016 til 70 % i 2017.⁷ Reelt var der tale om høj grad af stabilitet gennem de sidste ti år, uanset at større andele af disse årgange var af anden etnisk herkomst end dansk. Birgitte Stoklund Larsen, generalsekretær i Bibelselskabet, kaldte da også konfirmationen for folkekirkens største succeshistorie (Kr. D. 14/2). I TV-serien *Herrens Veje* indgik i sæson to en skildring af pige, der betroede sig til sin konfirmationspræst, da hun var blevet gravid. Undersøgelser bekræftede, at præster nød stor tillid, men problemet var få eller ingen kontaktpunkter mellem præst og konfirmand efter konfirmationen (Kr. D. 15/9).

Forholdsvis stod folkekirken stærkere ved livets afslutning. Antallet af kirkelige begravelser var fortsat svagt faldende, idet 82,6 % af alle, der døde i Danmark i 2018, blev begravet/bisat under medvirken af en

5 www.folkekirken.dk

6 www.konfirmandcenter.dk/ressourcer/undersogelser/slaar-fundamentet-revner/

7 www.km.dk/folkekirken/kirkestatistik/konfirmerede/

præst i folkekirken – mod 83,3 % i 2017.⁸ De mange udmeldelser af folkekirken gennem de senere år havde ikke betydet fremgang for alternative handlinger ved livets overgange. Således havde Ateistisk Selskab arbejdet for oprettelsen af symbol-neutrale begravelsessteder, men kun 34 ud af 784 mulige pladser var i brug. Humanistisk Forbund tilbød alternative ritualer som hjælp ved dødshjælp, men kun 14 havde gjort brug deraf (Kr. D. 22/3).

Heller ikke med hensyn til vielser var der nogen tilbagegang for folkekirken, så af de kirkelige handlinger var det kun dåben, der oplevede et tydeligt fald.⁹ Mere herom nedenfor.

Måske var det individualismen, der lå bag den vigende tilslutning til de kirkelige handlinger over årene. Dette synes at fremgå af en empirisk og praktisk-teologisk ph.d.-afhandling af Karen Marie Leth-Nissen med hovedoverskriften: *Churching Alone*.¹⁰ Hendes konklusion var, at der var ved at ske et skifte fra »forpligtelse til forbrug«. Hun fandt, at folkekirkens organisation oplevede et skifte mod et managementfokus på det organisatoriske niveau, og at dette, sammen med en stigning i udbuddet af målgruppeorienterede aktiviteter, understøttede individualiseringen.

Lektor Hans Raun Iversen gik på pension fra sin stilling i Praktisk Teologi på Det Teologiske Fakultet i København. Samtidigt udgav han på forlaget Eksistensen en stor lærebog: *Ny Praktisk Teologi. Kristendommen, den enkelte og kirken*. Nyt i bogen var det, at han tænkte mange slags kristne med, når han talte om kirke og kristendom i Danmark, for sådan ville han have folkekirkeflertallet til at øve sig i at gøre. Iversens mangeårige studier i religionssociologi og kirkestatistik gav sig udtryk i en række tabeller, der beskrev udviklingen i dansk kirkeliv i et lidt længere perspektiv.

Folkekirken i internationalt lys

Den danske folkekirke stod på mange måder stærkt. Med et medlemstal på 75,3 % stod den forholdsvis stærkere end de tilsvarende folkekirker i Norge (71,5 %) og Sverige (61,2 %) (Udfordringen 12/5).

En stor undersøgelse af de kirkelige forhold i Vesteuropa blev foretaget af en amerikansk forskningsinstitution: *Being Christian in Western Europe*.¹¹ Undersøgelsen bekræftede det længe kendte billede, at

8 www.km.dk/folkekirken/kirkestatistik/kirkelige_begravelser. Kr. D. 22/2 2018.
www.km.dk

9 www.km.dk/folkekirken/kirkestatistik/daabstal

10 www.teol.ku.dk/uddannelser/ph_d_uddannelse

11 www.pewforum.org/2018/05/29/being-christian-in-western-europe

Danmark i sammenligning med andre europæiske lande lå højt, når det gjaldt tilknytning til kirkerne, og at der var tale om stor stabilitet. Undersøgelsen viste, at mens 53 % af danskerne regnede sig for en del af en menighed i 2002, var det tilsvarende tal for 2014 52 %. Forholdsvist mange danskere regnede sig selv som kristne, nemlig 65 %, mod 51 % i Norge, 52 % i Sverige, 41 % i Nederlandene og 71 % i Tyskland. Til gengæld lå vi lavt, når det handlede om at kirkelig praksis. For Danmarks vedkommende blev 10 % angivet som jævnlige kirkegængere, mod et vesteuropæisk gennemsnit på 18 %. Med hensyn til befolkningens holdninger var Danmark et af de europæiske lande, hvor flest mennesker havde den holdning, at videnskab gjorde troen overflødig i deres liv. I Danmark satte usædvanligt mange, også af de ikke-kirkelige, stor pris på kirkers og kirkelige foreningers arbejde for fattige og trængende. Danmark scorede efter Sverige højest i Vesteuropa, når det gjaldt den samlede befolknings opbakning til fri abort og ægteskab mellem to af samme køn, og blandt faste kirkegængere scorede ingen højere end de danske på dette område. Danmark var i top tre i Vesteuropa (efter Italien og Østrig), når det gjaldt faste kirkegængeres ønske om at begrænse antallet af indvandrere til landet.

Professor Viggo Mortensen talte om kulturkristendommens afgørende betydning i Danmark og ville ikke tale nedsættende om denne, men fandt den alligevel heller ikke tilstrækkelig. Den måtte bestandig holdes frisk ved at blive konfronteret med Jesu evangeliske budskab som den egentlige kerne i kristendommen (Kr. D. 17/10). At der måtte gøres noget, var flere da også opmærksomme på. Kirkeministeriet valgte som indsatsområde for 2019 temaet »Unge og Kirken«, således at man særligt ville støtte projekter, som havde til formål at bygge bro mellem folkekirken og de unge i aldersgruppen 16-25 år, så kirken kunne blive bedre til at møde unge, hvor disse var, hvilket både inkluderede de digitale medier og den fysiske tilstedeværelse.¹² Nettidsskriftet *Kirken Underviser*, der blev udgivet af Folkekirkens Uddannelses- og Videncenter som inspiration til alle kirkens forskellige former for undervisning, havde et temanummer om »Folkekirken møder de unge«. Heri blev der bl.a. lanceret en ny kirkelig ungdomslederuddannelse, ligesom der blev givet inspiration til at lave konfirmandklubber og andre ungdomsaktiviteter.¹³

Mørkt var hele billedet ikke. Provst Bjarne Markussen fra Bjerringbro skrev bogen *Små sogne, store udfordringer*, for vel var der udfor-

¹² www.km.dk/ministeriet/udviklingsfond

¹³ www.kirken-underviser.dk

dringer, men samlet set gik flere og flere i kirke i Viborg Østre provsti (Menighedsrådenes Blad, nr. 7).

Kristenforfølgelser, religionsfrihed og religionslove

Rundt omkring i verden var trosfriheden i stigende grad truet, og der forekom mange steder forfølgelser af kristne (Kr. D. 3/1, 11/1, 11/5). Generalsekretær Jonas Adelin Jørgensen fra Dansk Missionsråd oplyste, at netop kristne var den gruppe, der i størst omfang oplevede diskrimination og forfølgelse (Kr. D. 10/1). I Dansk Missionsråd havde man siden 2016 været med i et nordisk samarbejde omkring tros- og religionsfrihed, NORFORB: *Nordic Freedom of Religion and Belief*.¹⁴ Den danske regering fik nedsat et kontor, der skulle modarbejde forfølgelse og arbejde for religionsfrihed i verden (Kr. D. 12/1, 3/9, 11/9). Således udmøntede man regeringsgrundlagets ord om større fokus på de forfulgte kristne i verden. En ministerkonference afholdtes i USA, og på den talte minister Ulla Tørnæs om vigtigheden af en global indsats for tros- og religionsfrihed i sammenhæng med en styrkelse af kvinders rettigheder.¹⁵

Den sidste år omtalte lov mod maskering, populært kaldet »Burka-loven«, blev vedtaget 31. maj, og ud fra den lov blev der efterfølgende givet bøder til kvinder, der overtrådte maskeringsforbuddet ved at bære burka offentligt (Kr. D. 31/5). Et krav om at give et konkret, fysisk håndtryk i forbindelse med den ceremoni, hvori man blev dansk statsborger og underskrev grundloven, blev gennemført. Teologiprofessor Svend Andersen, Aarhus, var imod. Han ville skelne mellem værdier og retlige regler, og fandt den opfattelse, at håndtryk skulle være udtryk for respekt og anerkendelse af ligeværd, opfundet til lejligheden (Kr. D. 5/9). Tidligere biskop Steen Skovsgaard fandt sagen mere kompliceret, idet der var brug for oplysning til begge sider, så også herboende muslimer måtte læse, at håndtrykket var danskernes måde at udtrykke respekt på (Kr. D. 8/9).

Præster i frikirker og frimenigheder udgjorde det store flertal blandt deltagerne på de nye, tvungne kurser i dansk familieret, frihed og folkestyre. Frimenighedspræst Morten Rugager Kristensen fra Skjern fandt kurset spild af tid (Kr. D. 6/6). Kirkeminister Mette Bock ville dog ikke slække på kravet for keredanske forkyndere, fordi man ikke kunne lave diskriminerende lovgivning, og fordi også folk, der havde gået i en dansk skole, kunne være uden forudsætninger om dansk lovgivning

¹⁴ www.interchurch.dk

¹⁵ www.interchurch.dk

(Kr. D. 9/6). Korshærspræst Morten Aagaard, Aarhus, fandt, at gode og ordentlige præster og imamer skulle beskyttes mod den svovlsø af religiøse ledere, der desværre også fandtes her i landet, og det gjordes bedst gennem uddannelse og kontrol (Morgenavisen Jyllandsposten 5/9).

Arbejdsgruppen Resam, Religion og Samfund, ville facilitere det positive møde mellem religiøse ledere i Danmark og bidrage med fakta og viden, der støttede gejstliges engagement i den demokratiske debat. Folkekirkelige, frikirkelige, muslimske og jødiske ledere var bragt sammen for at lære hinanden bedre at kende og for i fællesskab at nuancere samfundsdebatten og modarbejde tendensen til, at der i det offentlige rum mest taltes om religion som et problem for samfundet (Kr. D. 8/12, 12/12). Kåre Gade, der ledte det nye medie *kirke.dk*, var skeptisk med hensyn til betydningen. Dels var sådanne tænketanke resursekrævende og dels ville en sådan være oppe imod en instinktiv modstand fra såvel sekularister som to-regimente-fundamentalister.¹⁶

En ny forening for åndsfrihed blev stiftet i april på Vartov med Grundtvig-akademiets leder Ingrid Ank som den første formand. Foreningen var uafhængig af politiske, religiøse og økonomiske interesser, og dens bestyrelse talte også den socialdemokratiske folketingsmedlem Daniel Toft Jakobsen og en forperson fra Humanistisk Samfund Lone Ree Milkær (Kr. D. 18/4).

Lisbet Christoffersen blev udnævnt til et professorat i Religion og Ret på Roskilde Universitet, det første af den type i landet. Ifølge hende var nogle mere end 200 år gamle selvfølgeligheder i forholdet mellem samfundet og religionerne ved at blive ændret. Tidligere forpligtede trossamfundene sig på at holde landets love, men havde til gengæld frihed til at udføre deres egne ritualer (Kr. D. 1/5).

Mulige ændringer skinnede også igennem højesteretsdommer Jens Peter Christensens redegørelse for religionsfrihedens grænser. Både i grundloven (»dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden og den offentlige orden«) og i Menneskerettighedskonventionen (friheden til at udøve sin religion kan underkastes begrænsninger ved lov til bl.a. at beskytte den offentlige orden og sundheden) indeholdt muligheder for, at lovgivningen i fremtiden kunne sætte større grænser for religionsfriheden end hidtil (Morgenavisen Jyllandsposten 22/7).

Et eksempel kunne være et borgerforslag, der krævede, at Jehovas Vidner blev frataget deres anerkendelse som trossamfund på grund af bevægelsens praksis med at afbryde enhver forbindelse til folk, der havde forladt trossamfundet. Dette hævdedes at udgøre en form for so-

¹⁶ www.kirke.dk

cial kontrol, som det ikke var rimeligt, at staten var med til at understøtte med de fordele, der fulgte med en status som anerkendt trossamfund.¹⁷ Mere debat vækkede et andet borgerforslag om forbud mod omskæring.

Forbud mod omskæring

50.000 danskere skrev under på et borgerforslag om indførelse af forbud mod omskæring af umyndige drenge, af foreningen Intact Denmark kaldet »kønslæmlæstelse« (Kr. D. 14/11), således at emnet blev taget op i folketetinget.¹⁸ For jøderne i Danmark ødelagde det nattesøvnen, for et sådant forbud ville betyde, at jøderne ville blive nødt til at forlade deres fædreland og afslutte næsten 400 års fast jødisk bosættelse i landet (Morgenavisen Jyllandsposten 6/5). Lederen af europæiske jødiske rabbinere erklærede, at enhver lovgiver skulle vide, at et forbud mod omskæring var et signal om, at man ikke ønskede et organiseret jødisk samfund i landet (Kr. D. 28/2).

Omskæring havde været praktiseret i Danmark i næsten 400 år uden problemer, og for de fleste jøder blev traditionen opfattet positivt, som det at blive en del af noget større, et folk og et fællesskab (Morgenavisen Jyllandsposten 30/1). I denne sag kolliderede princippet om religionsfrihed mod det moderne sekulære samfunds stadigt højere vægtning af børns rettigheder (Morgenavisen Jyllandsposten 20/4), og meningerne var delte, hvorvidt et forbud stred mod religionsfriheden og dermed grundloven (Folkekirken.dk).

Holdningerne var også delte blandt teologer. Sognepræst Asser Skude fandt vægtige grunde til at gå ind for et forbud, især straffelovens bestemmelser mod legemsbeskadigelse mod omskæring (Morgenavisen Jyllandsposten 28/6). Biskopperne ville ikke tage samlet stilling til forslaget (Kr. D. 23/5), men ville give deres mening til kende enkeltvis. Biskop Marianne Christiansen var som kristen imod omskæring, men hun var også imod et forbud, fordi hun havde respekt for den betydning, som tro og religiøst fællesskab havde også for andre (Jydske Vestkysten 7/5). Provst Thomas Reinholdt Rasmussen, Hjørring, var imod et forbud, og var foruroliget over, at folketetinget havde afvist forslaget med henvisning til Danmarks omdømme og økonomiske interesser, hvad han opfattede som en åndelig forarmelse og beklagede, at man i Grundtvigs fædreland havde tabt troen på det frie ord (Stiften.dk 21/4). I Kristeligt Dagblad tog Anders Ellebæk Madsen i en ledende artikel afstand fra et forbud, og så det som udtryk for, at den sekulariserede protestan-

¹⁷ www.borgerforslag.dk

¹⁸ www.folkekirken.dk

tiske kultur havde mistet forståelsen for kroppens religiøse betydning (Kr. D. 21/2). Teologerne Claus Thomas Nielsen, Margrethe Horstmann og Nana Hauge forudså, at der ville komme et forbud inden længe, og at dette også ville have konsekvenser for de kristne: Fjernede man jøderne, da kunne man »heller ikke anerkende den jøde, som vi kalder Herren Jesus Kristus, som vores Frelser« (Nyt Babel nr. 15). En fagligt bredt sammensat tænketank *Eksistensen* så dagens lys, i tilknytning til forlaget Eksistensen. Formanden var sognepræst Carsten Mulnæs, og tanken var at mødes til seminarer og at udgive et digitalt tidsskrift til at højne niveauet i debatter om kristendom og religion.¹⁹ Tænketankens første offentliggjorte arbejde var netop baggrundsmateriale til højnelse af debatten om omskæring: »Større end kroppen – omskæring«.²⁰

Førstebehandlingen i folketetinget d. 23. november tydede ikke på, at der kunne skabes opbakning til forbuddet, idet kun SF og Enhedslisten støttede det, idet dog flere partier havde givet deres medlemmer lov til at stå frit.²¹

Migranter og migrantmenigheder

Der kom færre udefra til landet end tidligere år. Ganske vist var der lidt flere, der søgte asyl i 2018, nemlig 3523 mod 3500 i 2017, og nu med Eritrea som det land, der leverede flest asylansøgere. Der var dog færre, der fik deres asylansøgning imødekommet (1652 mod 2750 i 2017), og der var også færre, der kom til hertil i kraft af sammenføring (4602 mod 7015 i 2017).²² Det var også forholdsvist sværere at få permanent opholdstilladelse i Danmark end i nabolande som Tyskland og Sverige (Kr. D. 9/10). Det betød, at der på landets asyl- og udrejsecentre sad mennesker i årevis, bl.a. børn, der kom til at tilbringe hele deres barndom i disse centre, og i Københavns Domkirke blev der af København Stifts mellemkirkelige råd afholdt en høring om disse børns vilkår.²³

Luthersk Mission ansatte en medarbejder til arbejdet blandt de mange farsi-talende, der opholdt sig på Udrejsecenter Kærshovedgård.²⁴ Her mødte 60 fortrinsvis unge mænd til bibelcafe i Indre Missions missionshus i Bording. Nogle asylansøgere konverterede til den kristne tro. Spørgsmålet var, om de gjorde det af rent religiøse grunde eller for at få lettere adgang til opholdstilladelse og integration i samfundet. Flygt-

¹⁹ www.folkekirken.dk

²⁰ www.eksistensen.dk/media/pdf/1_Omtanke.pdf

²¹ www.folkekirken.dk. Kr. D. 23/11 24/11

²² www.nyidanmark.dk

²³ www.folkekirken.dk

²⁴ www.dlm.dk

ningenævnet udviste to iranske konvertitter, ud fra en opfattelse af, at deres tro ikke var ægte (Kr. D. 24/10). Ifølge teologen og sociologen Sara Afshari, der var kristen med iransk baggrund og tilknyttet Det Mellemkirkelige Råd, var der tale om et komplekst billede (Kr. D. 3/4). For Kurt Christensen, professor i etik på Menighedsfakultetet, var netop flygtningespørgsmålet tidens største etiske dilemma: Hvis alle, der hellere ville bo i Europa, kom hertil, ville vore samfund bryde sammen, så det ville gøre noget ved os som mennesker, hvis vi lukkede dem ind: »Men det gør også noget ved os, hvis vi ikke gør« (Kr. D. 26/10).

Siden 2014 havde 600 farsi-talende meldt sig ind i folkekirken, og hertil kom de, der var blevet døbt i frikirker. I Aalborg Stift blev der i 2017 nedsat et stiftsudvalg for migrantsamarbejde, og dette afholdt en lejr for 35 farsi-talende, der var konverteret til kristendommen (Kr. D. 8/10). Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter begyndte at afholde kurser for de mange folkekirkepræster og andre medarbejdere, der arbejdede inden for migrantområdet.²⁵ I årets løb blev Folkekirkens Migrantsamarbejde oprettet som en ressource for det lokale folkekirkelige arbejde blandt indvandrere og efterkommere. Det var en arbejdsgren under folkekirkens mellemkirkelige råd og en videreførelse af »Folkekirkens asylsamarbejde« (Præsteforeningens Blad, 300).

De fremmede var ikke alle asylansøgere. Mange kom hertil fra europæiske lande for at arbejde eller studere. Ikke mindst i områder med landbrug og fiskeri var der mange østeuropæere. Et nummer af stiftsbladet fra Ribe havde temaet: *Det multikulturelle landsogn*. Heraf fremgik, at der i Ringkøbing-Skjern Kommune boede 1550 voksne østeuropæere. Sognepræst Simon Møller Olesen berettede, at i Borris-Faster pastorat ved Skjern var over 10 % af indbyggerne østeuropæere, og cirka hver anden nyfødte i 2018 havde udenlandsk baggrund, og de fleste østeuropæiske børn deltog i minikonfirmandundervisning. Der var blevet afholdt engelsksproget julegudstjeneste, og man sang »Glade jul, Dejlige jul« på dansk, engelsk, rumænsk, polsk og ukrainsk. For mange var det en glæde at kunne markere julen sammen med landsmænd og samtidig møde både andre nationaliteter og danske borgere (Ribe Stiftsnyt, september 2018). Udførlige statistikker over befolkningssammensætningen i Viborg Stift forelå, så det f.eks. fremgik, at 13 % af indbyggerne i Herning Søndre Provsti var indvandrere og efterkommere, og at Sri Lanka og Syrien var de to største nationaliteter blandt disse.²⁶ I Frederikshavn Provsti var der 4600 indvandrere og efterkommere ud af

²⁵ www.interchurch.dk

²⁶ www.viborgstift.dk

60.000 indbyggere, og folkekirken oprettede en præstestilling, hvoraf 50 % af indholdet var at være international præst. Vedkommende skulle skabe kontakt til målgruppen, etablere nye tilbud for disse og invitere til eksisterende aktiviteter.²⁷

Et lovforberedende udvalg under kirkeministeriet blev nedsat med henblik på de mange kristne migranter. Mange boede her uden at være med i noget kristent trossamfund her i landet. Andre havde dannet migrantmenigheder, så man kunne være menighed på sit eget sprog og med sin egen liturgi. Baggrunden for det lovforberedende udvalg var et udvalgsarbejde inden for det mellemkirkelige råd og et ønske om at integrere herboende kristne af anden etnisk baggrund – med børn og efterkommere – i den folkekirke, som mange steder i Danmark var den mest nærliggende mulighed for at være med i et menighedsliv. Udvalget skulle komme med begrundede indstillinger om evt. lovgivning vedrørende ansættelse af en lokal-præst, der kunne betjene en migrantmenighed på et andet sprog end dansk. Desuden om mulighed for en associering mellem en kristen migrantmenighed og en sognemenighed, samt om mulighed for dobbelt kirkeligt medlemskab for enkeltpersoner, så det blev muligt at være med i folkekirken uden at skulle bryde med sit tilhørsforhold til en anden menighed, typisk i hjemlandet, hvad der efter gældende lov om medlemskab af folkekirken ikke var muligt.²⁸ Udvalgets formand var biskop Peter Skov-Jakobsen. Han vidste, at der var en del, der syntes, at folkekirken skulle være bedre til at modtage mennesker, der kom med en anden kultur og et andet sprog, for mange af dem ville gerne have et tættere forhold til folkekirken (Menighedsrådenes Blad nr. 7). Formanden for landets menighedsråd, Søren Abildgaard, hilste udvalgsarbejdet velkommen: 86 % af personer med dansk oprindelse var medlemmer af folkekirken, men den store udfordring var at forkynde Jesus Kristus som hele verdens frelser, også når verden kom til Danmark (Menighedsrådenes Blad, nr. 2). Udvalget forventes at afslutte sit arbejde i 2019.

Folkekirkens ydre rammer

Stifter, provstier og menighedsråd

Der sker hele tiden små forskydninger imellem de forskellige niveauer i folkekirken. På lokalt plan oplevedes der flere sammenlægninger. På Norddjursland samledes provstiets mange sogne i 3 storpastorater med hver 4-5 præster og op til 13 kirker (Præsteforeningens Blad, 726f).

²⁷ www.interchurch.dk

²⁸ www.km.dk

Storpastorater gav ifølge pastor Birgit Lundholm udfordringer for såvel præster som menigheder, for på det mentale plan var det ikke let at ændre den lange tradition for selvstændige små sogneenheder, der havde haft egen præst i generationer (Præsteforeningens Blad, 537).

Et fokusområde for Landsforeningen af Menighedsråd var at få sat tro mere på dagsordenen i landets menighedsråd. Der blev udarbejdet materiale, der skulle facilitere en sådan proces, så menighedsråd ikke kun arbejdede med mursten (Menighedsrådenes Blad, nr. 5). Menighedsrådene har haft svært ved at rekruttere medlemmer. En nyordning fra 2016 gjorde det muligt at have valgperioder på to år. Det havde fået nogle til at sige ja til at engagere sig i menighedsrådet (Menighedsrådenes Blad, nr. 5). I 2018 var der valg igen for de 152 menighedsråd, der var blevet valgt for to år, og det blev diskuteret om forsøgsordningen havde hjulpet (Kr. D. 17/9 18/ 9 19/9). Et nyt lovforslag om valg til menighedsråd ville tage højde for den virkelighed, at aftalevalg var blevet den altdominerende form. Efter et orienteringsmøde skulle der indbydes til en valgforsamling, med skriftlig afstemning og mulighed for forudgående debat mellem kandidaterne. Også i den nye model var der mulighed for at foretage et egentligt afstemningsvalg (Menighedsrådenes Blad, nr. 1). Den grundtvigske redaktør og akademileder Ingrid Ank fandt ændringerne ukontroversielle, men mente dog, at den nye lov bekræftede menighedsrådene som lukkede foretagender (Dansk Kirketidende, nr. 2). Inge Lise Pedersen, tidligere formand for bl.a. Grundtvigsk Forum, fandt det derimod snarere en sikring af demokratiet, fordi der efter forslaget skulle stemmes skriftligt på valgforsamlingen (Dansk Kirketidende, nr. 3). Kirkeminister Mette Bock fandt det nye lovforslag demokratisk, gennemsigtigt og fremmende for legitimiteten for de kommende menighedsråd (Kr. D. 2/2). Den nye valglov blev siden vedtaget uden større politiske eller kirkelige debatter.

Provstiernes opgaver voksede. Den nyvalgte formand for provsteforeningen, Peter Birch, forventede, at provsterne fremover ikke ville få tid til at være præst i mere end 25 % af deres tid, mod nu 50 %. Fordi flere og flere opgaver gik på tværs af sognene, så mange hen til provstierne som strukturerende eller ligefrem igangsættende (Præsteforeningens Blad, 1196).

Danmarks Radio bragte i bedste sendetid anden og sidste sæson af TV-serien *Herrens Veje* om provst Johannes Krogh med familie. En sådan serie kunne vel ikke konkurrere med underholdningsprogrammer og sport, men over en halv million danskere fulgte dog med i seriens behandling af mange eksistentielle og folkekirkelige problemstillinger. Serien tegnede ikke noget særligt positivt billede af de kirkelige leder-

lag. Biskoppen skildredes i serien som en overfladisk management-type, der ville nedtone sandhedsspørgsmålet, ud fra tanken om, at alt, hvad der virkede og trøstede, var godt.

I den virkelige verden spillede stifterne også en voksende rolle i kirkelivet. Dels fordi der var nye opgaver, der lettest lod sig løse på stiftsplan. Og dels også fordi der var økonomiske muligheder for det. Tidligere var der ingen penge til aktiviteter på stiftsplan, men det ændrede sig, da stifterne begyndte at kunne opkræve bidrag fra provstierne til at finansiere aktiviteter i stifterne. Disse såkaldte stiftsbidrag kunne højst udgøre 1 %, men der havde været en svagt stigende tendens i de foregående år (Menighedsrådenes Blad, nr. 2). Derved øgedes mulighederne for aktiviteter på stiftsplan. Var dette et udtryk for centralisering? I hvert fald var der kræfter, der ville centralisere: Kirkeministeriet havde fået konsulentfirmaerne Rambøll og Carve til at undersøge stifternes rolle, og konklusionen herfra var, at det ville være en gevinst at samle flere af stifternes opgaver ét sted i landet, som det allerede var sket for folkekirkenes lønafdeling og forsikringer (Kr. D. 18/1).

Kirkeministeriet nedsatte arbejdsgrupper til at arbejde videre med emnerne (Menighedsrådenes Blad, nr. 4). Professor Viggo Mortensen frygtede yderligere statslig disciplinering og fandt større behov for at styrke kirken som trossamfund og styrke den lokale kirke økonomisk (Kr. D. 23/1). Provst Lise Hindsholm fra Varde Provsti fremhævede de gode relationer mellem de lokale menighedsråd og Ribe Stift og frygtede, at Landsforeningen af Menighedsråd kunne komme til at få udliciteret stifternes opgaver, og at folkekirken derved ville blive omdannet til en koncern (Kr. D. 26/11). En analyse af stifternes virke viste generelt en stor tilfredshed fra brugernes side (Kr. D. 14/2).

Kritik blev rejst af stiftsbladene indhold. Sognepræst Kristian Østergaard skrev i sin anmeldelse af en udgivelse fra Haderslev Stift, at det indeholdt politisk korrekt tale med folkekirken som talerør for grøn klimapolitik og rød socialpolitik (Kr. D. 14/3), mens han om udgivelsen fra Københavns stift fandt, at »kirke og kristendom er trængt helt i baggrunden til fordel for en række banale iagttagelser vedrørende »københavnseranden« (Kr. D. 7/2).

Præster i strejke?

I forbindelse med årets overenskomstforhandlinger trak det op til arbejdskonflikt for nogle folkekirkepræster og for Præsteforeningen, der som fagforening ville stå solidarisk med andre fagforeninger i kampen for bedre løn- og ansættelsesvilkår. De fleste præster var tjenestemandsansatte og kunne derfor ikke strejke, men et voksende antal – 370 – præ-

ster var overenskomstansatte, og nogle af disse blev udtaget til at skulle strejke på lige fod med andre faggrupper i Akademikernes Centralorganisation. Finansministeriet varslede lockout på statens område, hvilket omfattede alle overenskomstansatte præster. Lockouten ville betyde, at præsten skulle forlade kirken og aflyse alle aftaler, gudstjenester og kirkelige handlinger – bl.a. årets konfirmationer – i de pågældende sogne, for tjenestemandsansatte præster måtte ikke gå ind og dække konflikt-ramt arbejde.

En strejke skulle netop gøre ondt, hvis den skulle virke over for modparten, udtalte sognepræst Christen Staghøj Sinding fra Præsteforeningens bestyrelse (Præsteforeningens Blad, 274). En sådan situation havde folkekirken aldrig været i før, og den skabte usikkerhed i mange hjem. Blandt præster blev der også debat om det rigtige i at strejke. Enkelte præster mente ikke, at de kunne strejke uden at komme i konflikt med præsteløftet (Tidehverv, 75 og 118-124) og meldte sig derfor ud af Præsteforeningen – seks meldte sig ud, men samtidigt meldte 25 andre præster sig ind. Præsteforeningen oplevede god opbakning fra medlemmerne til at være en del af konflikten, fordi præster nu engang var lønmodtagere, og fordi det nu engang var sådan, løn fastsattes i Danmark. Overenskomstforhandlingerne endte i et forlig, så ingen konfirmationer blev aflyst (Præsteforeningens Blad, 222f, 248f, 275ff, 506, 534ff, 598ff, 634f, 1236f).

Ny datalov

EU's nye dataforordning trådte i kraft 25. maj. Der kom opstrammede regler for at viderebringe oplysninger, der kunne henføres til en fysisk person, såsom navn, adresse, e-mail, køn m.m. Særligt følsomme var oplysninger vedrørende fagforeningsforhold, etnicitet, religion, seksualitet. Færre skulle have adgang til oplysninger, og man måtte kun opbevare personlige oplysninger, hvis vedkommende havde givet tilladelse dertil. Forordningen fik en række følger for kirken og kirkelige organisationer. Noget var af rent administrativ art, men forordningen fik også følger for det egentligt kirkelige arbejde. F.eks. måtte folkekirken ikke længere sende invitationer bredt ud til pårørende vedr. markeringen af allehelgen. Kun til medlemmer af folkekirken. Dette betød, at man ikke måtte sende besked til forældre, der havde mistet i årets løb, hvis barnet var død, inden det var blevet døbt og dermed blevet medlem af folkekirken. Ej heller måtte man sende en invitation til pårørende, der ikke selv var medlemmer af folkekirken (Kr. D. 2/11).

Kvist-sagen

Et af årets mange jubilæer var 150-året for loven om valgmenigheder. Det var oprindeligt en ide, der skulle virkeliggøre grundtvigske tanker om større frihed inden for folkekirken. I 1868 fandtes ikke menighedsråd, så det var kirkeministeren, der tildelte sognet en ny præst, som regel efter anciennitet og uden særligt hensyn til menighedens ønsker. Valgmenighedsloven gjorde det muligt at danne en ny menighed inden for folkekirken, på tværs af de geografiske sognegrænser og med ret til menighedens eget præstevalg. Valgmenighedsloven blev siden udnyttet af grundtvigske kredse, og der var 19 valgmenigheder i 1900 og 30 grundtvigske valgmenigheder i 1944. Fra 1980'erne begyndte der også at opstå ikke-grundtvigske valgmenigheder, først i Struer, siden i Aarhus og Fjellerup. I 2018 var man oppe på i alt 47 valgmenigheder, nemlig 29 grundtvigske, 6 tilknyttet Dansk Oase, 1 primært for farsitalende (Church of Love) og 11 andre, der typisk var tilknyttet Indre Mission og/eller Evangelisk Luthersk Netværk.

I anledning af jubilæet inviteredes en valgmenighedspræst til at prædike ved gudstjenesten forud for folketingets åbning. Morten Kvist fra Hernings grundtvigske valgmenighed fik dog ørerne i maskinen, fordi nogle gravede frem, at han mange år tidligere havde argumenteret mod homoseksuelles ret til at være plejefamilier, fordi disse var anderledes, ligesom pædofile, der ikke skulle have lov at være sammen med børn (Kr. D. 1/10). En mediestorm rejste sig mod ham på grund af disse udsagn, og bl.a. SF's medlemmer boykottede gudstjenesten i protest. Det stod kirkeminister Mette Bock uforstående overfor, og kaldte det mangel på åndsfrihed og forkyndelsesfrihed, hvis man kun ville lytte til dem, man i forvejen var enig med. Kvists gamle udtalelser overskyggede både jubilæet for valgmenighedsloven og hans prædiken, selvom han var villig til at vie personer af samme køn og havde givet dette tydeligt til kende, men den virkelighed var druknet i pressens vinkling, som han fandt beklagelig (Kr. D. 2/10, 14/11). *Weekendavisen* mente i protesten mod at ville lytte til Kvists prædiken at genkende den forfærdelige tendens fra Sverige og USA til at nægte taletid til meningsmagere, hvis synspunkter man ikke brød sig om (*Weekendavisen* 5/10).

Sagen om de gamle udtalelser fik det også til at drukne i mediemængden, at der for første gang var arrangeret en ikke-religiøs markering af folketingets åbning, arrangeret af Humanistisk Samfund. I ceremonien deltog tyve folketingsmedlemmer, herunder en del, der også havde deltaget i gudstjenesten forud (Kr. D. 29/9, 3/10).

Folkekirken indre linjer

Liturgien

Prins Henrik døde og blev bisat. Han havde på forhånd fravalgt at blive begravet i kongegraven i Roskilde. Hans aske blev spredt, dels i den private have ved Fredensborg Slot, dels i danske farvande. På den måde var prins Henrik udtryk for en tidstypisk tendens til individualisering, hvor den enkelte selv ville tilrettelægge sine kirkelige handlinger.

Biskopperne nedsatte i 2017 tre faggrupper til at arbejde med liturgi, dåb og nadver og spørgsmål om autorisation. Det var som forberedelse til en kommende debat i kirken og med henblik på at gøre denne debat »faglig og saglig, så debatten om folkekirken liturgi ikke bliver en debat om seriøs teologi kontra poppede hoppeborgsgudstjenester« (Biskop Elob Westergaard og postdoc Jette Rønkilde Bendixen i Præsteforeningens Blad, 712). Den første af disse faggrupper, der havde arbejdet med spørgsmålet om autorisation, udgav sin rapport: *Folkekirken liturgi mellem frihed og fasthed*.²⁹ Efterfølgende var der delte meninger om, hvorvidt der skulle være vægt på menighedernes frihed (Hans Raun Iversen, Kr. D. 12/6) eller på en ensartet og genkendelig gudstjeneste (stud. theol. Ida Gammelmark, i Kr. D. 13/6) eller på traditionen (sognepræst Kåre Egholm Pedersen, i Kr. D. 19/6). Hermed er der lagt op til yderligere debat, når liturgi-faggruppens rapport udkommer i 2019.

Der blev allerede taget mange nye initiativer på det liturgiske område. Ved vidt forskellige begivenheder blev der afholdt gudstjenester eller andre kirkelige markeringer. Forud for den nye fodboldsæson fyldte tilhængere af den lokale fodboldklub den store Sankt Lukas Kirke, tæt ved Aarhus stadion, til en særlig AGF-andagt (Kr. D. 14/7, 23/7). Klimaet var et af de store debattemner i offentligheden og en søndag holdt man en særlig klimagudstjeneste i Roskilde Domkirke. Målet var at sætte fokus på taknemlighed og bæredygtighed i en selvcentreret tid, hvor der skete en glemsel af næstekærlighed og forvalterskabstanke.³⁰ I forbindelse med den folkekære sanger Kim Larsens død blev der i Helligåndskirken i København afholdt en Kim Larsen-musikgudstjeneste, der ikke handlede om at mindes Kim Larsen, men tog udgangspunkt i hans tekstunivers. Natkirkepræst Jens Biegel-Fogh havde det indtryk, at mange gerne ville kirken, men ikke kunne finde et sted at stige på, og netop populærmusik som Kim Larsens kunne for nogle være en indgang til kirken.³¹ For de efterladte til dem, der havde begået selvmord,

29 www.folkekirken.dk/aktuelt/liturgiarbejde

30 www.folkekirken.dk

31 www.kirke.dk

blev der nogle steder i landet afholdt særlige gudstjenester på den årlige »Verdensdag vedrørende selvmord og forebyggelse af selvmord«.³² Fra grundtvigsk side måtte Ingrid Ank minde om, at kirken er for alle, ikke for ligesindede (Kr. D. 25/7). Kirkeminister Mette Bock, der også før havde været skeptisk i forhold til de talrige særgudstjenester, nåede frem til at kunne glæde sig over den voksende mangfoldighed, efter bl.a. at have deltaget i en jagtgudstjeneste på Djursland. Det gav liv og vækst i menighederne og var udtryk for en levende folkekirke (Kr. D. 8/12).

Muligheden for at afholde kirkelige vielser udendørs blev indført i 2013, og evalueringerne fra brudepar og præster viste, at dette havde været en succes. I alt var 1769 par blev kirkeligt viet uden for kirkerummet fra 2013-2016.³³ Pastor Jess Rønn Hansen, Strib, pegede dog – foruden vejret – på en række praktiske vanskeligheder ved denne skik (Præsteforeningens Blad, 887).

Nogle ville have forsagelsen ud af gudstjenesten. Cand.theol. og billedhugger Hein Heinsen talte for dette, og fremlagde forslag til en helt ny trosbekendelse (Kr. D. 3/2). Blandt modstanderne af at fjerne forsagelsen var sognepræst Jørgen Demant, Lyngby, der dels ventede et ramaskrig fra menighederne, dels mente at en fjernelse tog spændstigheden ud af kristendommen (Kr. D. 3/2). Mogens Müller, der gik på pension fra sit professorat i Ny Testamente på Københavns Universitet, ville have det Gamle Testamente fjernet fra gudstjenesten, fordi disse skrifter var bærere af et gudsbillede, som den kristne tro var kommet i verden for at forandre (Kr. D. 1/10). Blandt modstanderne af at fjerne Gammel Testamente-læsningerne i gudstjenesten var professor emer. Kirsten Nielsen, Aarhus, der bl.a. henviste til de nye og gamle salmer, der havde tolket disse læsninger ind i gudstjenestens sammenhæng (Kr. D. 9/10).

Dåben

Dåben og dåbsprocenten var den store udfordring i folkekirken, fordi det var den kirkelige handling, der havde oplevet mest tilbagegang, så det nu var under 70 % af en årgang, der blev døbt (Kr. D. 22/2). Andelen af danske børn der blev døbt, inden de fyldte 1 år, faldt fra 60,3 % til 59,5 %.³⁴

Der blev gjort en del for at oplyse om dåb og arbejde med alt vedrørende dåben. Grundtvigsk Forum satte ind med bogudgivelse og se-

³² www.folkekirken.dk

³³ www.folkekirken.dk

³⁴ www.km.dk

minarer med henblik på at tale dåb og kristendom ind i de livssammenhænge, som nybagte forældre er i (Dansk Kirketidende, nr. 4). I Københavns Stift, der havde landets laveste dåbsprocent (40 %) iværksattes en undersøgelse, projekt: »Børn i kirken«, der skulle klarlægge, hvorfor forældre gerne kom til babysalmesang, men ikke lod deres børn døbe (Kr. D. 23/10). Ideer til alt omkring dåben blev lanceret af Landsforeningen af Menighedsråd på hjemmesiden: *daabsideer.dk*.

Drop in-dåben, der blev lanceret i hovedstaden i 2017, bredte sig til andre byer (Kr. D. 13/4). Siden var 165 mennesker blevet døbt ved drop in-dåb på Vesterbro, og i hele landet var der i alt 521 drop in-dåb (Kr. D. 15/9 2018 5/2 2019). Provst Eskil Dickmeiss, Frederikssund Provsti, fandt at drop in-dåben trak i en forkert retning, idet folkekirken skulle fastholde fordybelsen og troens fællesskab i gudstjenesten (Kr. D. 30/1). Blandt varme fortalere var provst Peter Birch, der så drop in-dåben som et opgør med bestemte krav om inderlighed og autenticitet (Kr. D. 10/10). Drop in-vielser blev lanceret som en mulighed for første gang, og ved det første arrangement i Hornbæk Kirke var tilstrømningen overraskende stor, idet 12 par blev viet den aften (Kr. D. 18/9, 24/9).

Dåbens indhold blev også debatteret. Kirkefondet afholdt en stor konference, hvor problemerne blev vendt – også det problem, at folkekirken havde det dilemma, at dens egne ritualer tolkede dåben i synd/frelse-kategorier, mens mange forældre formodedes at vælge dåben på grund af kategorien tryghed (Kr. D. 13/11). Lindevang Kirke på Frederiksberg var et liturgisk frisogn, og herfra blev der præsenteret et nyt dåbsritual. Heri var fjernet den bøn, hvori det siden 1912 har været takket for, at man blev Guds barn i dåben.³⁵ Sognepræst Christiane Gammeltoft-Hansen kaldte ændringen bibelsk: »Den nyformulerede dåbsbøn, vi bruger i Lindevang Sogn, er en bøn, der er bibelsk funderet, og som blandt andet knytter an ved udsagnet om, at mennesket er skabt i Guds billede« (Kr. D. 12/6). Ritualet fra Lindevang blev af sognepræst Agnethe Raahauge kaldt et brud med den forståelse af dåben, som alle tidligere danske dåbsritualer havde været enige om. Man havde digtet sin egen kristendom, og der var ikke langt fra det søde »vi er alle Guds børn« til »vi har ikke brug for nogen frelser« (Tidehverv, 103). Lektor Bo K. Holm, Aarhus Universitet, slog på, at dåben var en dåb i treenighedens navn og kun gav mening på baggrund af Guds barmhjertighed i Kristus. Kun fordi man først blev Guds barn i kraft af dåbens tilsagn, kunne man også sige, at enhver var Guds barn i kraft af skabelsen (Kr. D. 20/8). Sognepræst Marie Louise Odgaard Møller forsvarede en klas-

35 Trykt i ovennævnte rapport fra faggruppen for autorisation, s. 58-61. Kr. D. 12/6

sisk forståelse af dåben: »Måske er der snarere en tendens til, at dåbens betydning ikke er, at man bliver frelst i betydningen frelst fra fortabelse, frelst fra Djævelen og al hans magt, frelst fra mørke synd og død – men at dåben snarere har med tryghed at gøre.« Hun fandt det paradoksalt, at folkekirken bekymrede sig over, at færre fik deres barn døbt, samtidig med at de fik at vide, at dåben ingen reel betydning havde (Kr. D. 18/4). Christiane Gammeltoft-Hansen fandt dog ikke, at kritikerne havde ret i, at dåben mistede sin relevans, hvis ikke den betød, at man derved blev Guds barn. Hun tilsluttede sig et ældre ritualforslag af Chr. Thodberg: »Hvori du kalder os, hvad vi er: Guds børn« (Kr. D. 7/7). Også denne debat fortsatte ind i det nye år.

Præstemangel?

Der var færre ansøgere til præstestillinger. I Aalborg Stift var der kun 3 ansøgere i gennemsnit, mens der på landsplan var 8½ ansøger i gennemsnit pr. præstestilling (Kr. D. 12/9 13/9). Regeringens dimensioneringspolitik havde betydet stadigt færre studiepladser på universiteternes teologiuddannelser, især i Aarhus, hvor der for første gang var flere ansøgere, end man havde lov til at optage. I 2018 kom heller ikke alle, der havde en bachelorgrad i teologi fra Menighedsfakultetet og et syd-afrikansk universitet, ind på den teologiske kandidatuddannelse i Aarhus, fordi der var for få pladser. Fra Menighedsfakultetet påpegede man det besynderlige i, at regeringens almindelige dimensioneringspolitik betød begrænsning af studiepladser på universiteternes teologiuddannelser – netop i en tid med tale om præstemangel (Kr. D. 3/8).

Et udvalg i kirkeministeriet havde arbejdet med spørgsmål om præsteuddannelse, præsterekuttering, fastholdelse og afgangsalder. Det afgav betænkning i september med talmateriale og et forslag om at gøre det muligt for akademikere at tage en teologisk overbygning på deres uddannelse og derefter blive præster.³⁶ På den ene side ville udvalget altså have nye grupper ind som præster, men på den anden side ønskede man ikke en ny lægmandsuddannelse. At man kun ønskede akademikere mødte kritik: Hvorfor skulle en nyuddannet økonom med en kort teologisk overbygning være en bedre præst end f.eks. en lærer med uddannelse i kristendomskundskab og mange års erfaring i kirkeligt arbejde, for der var tidligere kommet mange gode præster ud af særuddannelsen af lægfolk (Kr. D. 12/9, 22/9).

Tidligere kirkeminister Bertel Haarder ville løse problemet med præstemangel ved at ophæve aldersgrænsen på 70 år (Kr. D. 20/9), mens

³⁶ www.km.dk

Præsteforeningen ville gøre præstegerningen mere attraktiv ved bedre løn- og arbejdsforhold.³⁷ Biskopperne ville hellere have fjernet optagelsesloftet på universiteternes teologiuddannelser (Kr. D. 30/10). Fra universiteternes teologiske uddannelsers side var man ikke overbevist af talmaterialet om, at præstemangel var på vej, og man var derfor imod at iværksætte den påtænkte nye uddannelse (Kr. D. 11/9, 25/10). Kirkeminister Mette Bock var på sin side ikke i tvivl om den kommende præstemangel og ville vise rettidig omhu, så man fik tilstrækkeligt mange fagligt velfunderede præster i fremtiden (Kr. D. 3/11). Sidst på året viste det sig, at der ikke ville blive politisk opbakning til forslaget om adgang til præstestillinger (Kr. D. 18/12, 22/12).

Kirkers brug og kirkelige initiativer

Mange menighedsråd arbejdede på at gøre kirkerummet til en naturlig sammenhæng for folk i sognet. I nogle landsogne var kirken det eneste samlingssted, der var tilbage i sognet, og derfor prøvede man at gøre det til et samlingssted. I Udby Kirke på Vestfyn samledes en gruppe til afspænding, og man søgte om lov til at fjerne de nederste bænkerækker, så den del af kirkerummet blev mere velegnet til aktiviteter som litteraturkredse og afspænding (Kr. D. 7/7). Sognepræst Vita Andreassen mente, at kirkernes chance for at overleve på landet var at samle op på de fællesskaber, der forsvandt, når alting lukkede ned (Kr. D. 9/7).

I Adventskirken i Vanløse holdt en gruppe mennesker en månedlig Yogakirke, idet man satte yoga-bevægelser ind i en kristen kontekst (Kr. D. 6/9). Professor Viggo Mortensen opfordrede til, at man i hvert fald reflekterede over sin egen praksis omkring brug af kirken til kirkelige yogagrupper (Kr. D. 9/6). Hvor gik grænsen for misbrug af en kirke? Byrådspolitikerens Andreas Weidinger fandt, at monteringen af en klatrevæg på Frederiksholm Kirke i København knuste kirkens æstetik og ødelagde traditionerne, hvad der kunne få ham som højtidskirkegænger til at holde sig langt væk (Kr. D. 13/9). I bladet Tidehverv kaldtes det et udtryk for folkekirkens moralske fallit, at et medlem af terroristorganisationen Blekingegadebanden blev inviteret til at holde foredrag i en kirke, for hvad med hensynet til offerets efterladte? (Tidehverv, 125).

Kirken på landet hed et projekt, der havde kørt nogle år. Et nummer af *Kritisk Forum for Praktisk Teologi* var tilegnet »Kirken i byen«. Provst Esben Thusgård, Risskov, var projektleder for »Kirken i Byen« og han skrev heri om »den danske folkekirke 3.0.«, der ville være en naturlig del af civilsamfundet og de lokale netværk, som stillede flere

37 www.kirke.dk. Kr. D. 13/9

spørgsmål end den leverede svar, og som »multilokal« havde en mangfoldighed af udtryk (Kritisk Forum for Praktisk teologi, nr. 153). I Aarhus havde menighedsråd og provstiudvalg i mange år været i dialog med kommunen om planerne for den nye bydel ved Aarhus Havn, og man bad Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter om hjælp til at få afklaret, hvilken relation beboerne i den nye bydel kunne ønske sig at have til folkekirken (Kritisk Forum for Praktisk teologi, nr. 153).

Iderigdommen var stor i menighederne. *Kristeligt Dagblads* initiativpris gik til drop in-dåben, men det skete i konkurrence med talrige andre præsenterede initiativer, inden for nye former for refleksion og gudstjeneste, diakonale tiltag, initiativer for børn og unge osv. (Kr. D. 15/9). Via sådanne aktiviteter nåede folkekirken i bredere kontakt med den danske befolkning end ellers. Det blev dog påpeget, at der syntes at være en social skævhed i aktiviteterne. En undersøgelse viste, at folkekirkens aktiviteter især var målrettet til de i forvejen ressourcestærke. Der afholdtes koncerter og foredrag, der særligt tiltrak et bestemt – højere – lag i samfundet, men der blev gjort mindre for de ressource svage (Kr. D. 8/1, 17/5). I Aarhus startede 17 folkekirkensogne sammen med nogle frikirker det diakonale initiativ »Kirkecare«, der sigtede på at skabe tryghed i byens natteliv. Projektet udsprang af et lignende initiativ fra Hillerød og var en slags kirkeligt pendant til Natteravnene (Menighedsrådenes Blad, nr.2).

Darwin-sagen

En ung sognepræst i Sønderborg, Mads Jakob Jakobsen, skrev i det lokale kirkeblad et kortfattet opgør med tidens forkerte menneskesyn og førte dette tilbage til udviklingslæren. Hans biskop, Marianne Christensen, modsagde ham i en e-mail og opfordrede ham til at tage imod videreuddannelse i emnet (Kr. D. 1/11, 8/11). Der var dog ikke tale om noget tjenstligt påbud, og påbuddet fremkom ikke ad den sædvanlige tjenstlige vej. Professor Svend Andersen fandt det berettiget, at biskoppen greb ind, da præsten ikke havde skelnet mellem naturvidenskab og en socialdarwinistisk etik (Kr. D. 1/11). 44 præster, primært med tilknytning til missionsbevægelserne og Tidehverv, protesterede derimod over biskoppens irettesættelse og opfordrede til en fri debat, uden at det biskoppelige embede blev brugt til magtdemonstration (Kr. D. 3/11). Debatten i november kom til at handle mere om præstefrihed end om selve udviklingsteorien, der – som ovenfor nævnt – havde stor opbakning i Danmark. En debattør, der dog netop ikke støttede Darwin, var Katrine Winkel Holm, der nok støttede hans udviklingsteori, men fandt,

at Darwin også havde en udviklingslære, der var uetisk, usolidarisk og gav inspiration til racehygiejne (Kr. D. 27/11).

Fra de kirkelige retninger og foreninger

De gamle kirkelige bevægelser syntes at have udfordringer med hensyn til deres kirkelige og kristne profil.

Grundtvigsk Forum fik en ny formålsparagraf efter flere års debat. Man fastholdt et dobbelt spor af menneskeliv og kristendom, det folkelige og det kirkelige, idet den nye formulering lød: »Målet er at styrke åndsfrihed, fremme gode vilkår for evangeliets forkyndelse, og styrke vekselvirkningen mellem kirke og folk ...« (Kr. D. 25/10, 30/10, Dansk Kirketidende, nr. 9 og 10).

Indre Mission havde moderniseret sit blad, der nu hed *IMPULS* efter at have heddet Indre Missions Tidende siden 1854. Bevægelsen blev af sognepræst Kristian Østergaard beskyldt for forfladigelse og for at have glemt fordringen til den kristne eksistens (Kr. D. 6/2). Det måtte siges at være en kritik, som Indre Mission historisk set sjældent har mødt.

Luthersk Mission har ungdomsforeninger 36 steder i landet, med hovedvægt på universitetsbyerne, idet man er præget af tidens urbanisering (Tro og Mission, nr. 13). Bevægelsen fejrede sit 150-års jubilæum med udgivelsen af et festskrift *Alle tiders mission*, der berettede om foreningens arbejde før og nu. Da Luthersk Mission altid har været organiseret som en medlemsforening, var det muligt at se præcise tal for udviklingen gennem de sidste 25 år, og den har budt på tilbagegang, især i børnearbejdet. En fjerdedel af lokalafdelingerne bestod nu af fri-menigheder, mens resten var inden for folkekirken. Dens bibelskole havde sin storhedstid i 1970'erne, men havde siden stabiliseret sig med et fast elevtal på 50-70. Antallet af udsendte ydremissionærer toppede i 1990'erne med 91 udsendte, mens der i 2018 var 32 udsendte missionærer (Tro og Mission nr. 21).

Ydre Missions selskaber manglede generelt medarbejdere. Det samlede antal af udsendte danske missionærer faldt i årene 2009-2016 fra 220 til 177 (Kr. D. 5/7). Hertil kom mange korttidsudsendte. Drastiske forandringer var sket for Mission Afrika, der tidligere under navnet Sudanmissionen sendte mange danske missionærer til Afrika, men som ikke længere havde nogen dansk missionær udsendt. I stedet støttede man lokale afrikaneres missionsarbejde (Kr. D. 18/8). Dansk Missionsråd var paraply for landets ydremissionsselskaber, og her blev det opgjort, at selskaberne tilsammen havde 24.198 medlemmer og tilsammen brugte 208 millioner kroner på mission og udviklingsarbejde. Størst med hensyn til antal udsendte var Luthersk Mission efterfulgt af Dan-

mission, og i gaveindtægter var Luthersk Mission også størst, efterfulgt af Dansk Europamission.³⁸

En lille del af indsatsen går til udviklingsarbejde, og der var forslag om at slå Dansk Missionsråd og Dansk Missionsråds Udviklingsafdeling sammen, men det forslag blev frarådet af en rapport, der fandt det vigtigt at skelne mellem missionsarbejde og udviklingsarbejde.³⁹ I Danmission mente nogle, at foreningen havde glemt ordet mission og brugte forholdsvis flere penge på fattigdomsbekæmpelse og udviklingsarbejde end på arbejde med dialog og kirke (Kr. D. 31/8, 3/9). Tilsvarende kritik lød af, at kirkelige organisationer svækkede deres kristne profil, så det i praksis var svært at se nogen forskel på kirkelige og sekulære aktører. Den kritik blev bl.a. rettet mod Folkekirkens Nødhjælp, hvor en ny kernefortælling bl.a. havde sin baggrund i, at ikke alle medarbejdere havde nemt ved at sige, at de arbejdede for en kirkelig organisation (Kr. D. 28/2).

Blandt de organisationer, der bevidst ville fastholde en kirkelig profil – arbejde på folkekirkens grund – var KFUM's Sociale Arbejde, der fyldte 100 år. Det var én af de store kirkeligt sociale bevægelser, der uden at vække megen opmærksom i medierne gjorde et stort arbejde med sine 850 ansatte og 2.000 frivillige. Bevægelsen arbejdede blandt udsatte grupper, bl.a. ensomme, hjemløse, misbrugere og misbrugsramte familier, i samarbejde med landets kommuner og med folkekirkens sogne og provstier.⁴⁰

Frikirker og økumeni

Mellem folkekirken og den danske metodistkirke blev der indgået en aftale. Teologiske samtaler gennem seks år mandede ud i en aftaletekst ved navn: »En tro, en dåb, en nåde«. Hermed anerkendte man hinanden som ligeværdige kirker og bekræftede, at man kunne holde gudstjeneste sammen.⁴¹ Samarbejdsaftalen fejredes ved fælles gudstjenester i henholdsvis Københavns Domkirke og landets største metodistmenighed, der ligger i Strandby ved Frederikshavn. Biskop Henning Toft Bro, der havde ledet den folkekirkelige gruppe i forhandlingerne, fandt, at der stadig var teologiske forskelle mellem kirkerne, men også fine muligheder for det fremtidige samarbejde.⁴²

38 www.dmr.org (Medlemsstatistik 2018)

39 www.dmr.org

40 www.kfumsoc.dk/news/hjerterum-indblik-i-arbejdet-for-udsatte. www.kirke.dk

41 www.interchurch.dk

42 www.folkekirken.dk